

ques, germàniques, eslaves i d'altres; deuria tenir ja en llatí vulgar una forma *PINCIANUS (en part *PINCIO, -ONIS), i es formaria amb l'onomatopeia PINK, imitativa del cant de l'ocell. □ 1.ª doc.: 1312.

Pinsans figuren junt amb altres noms d'ocells, entre ells el *gafarró*, en un doc. de 1312 (CaCandi, *MiscHiCat.* 1, 139); no en el dicc. de Rims de JMarc, però l'hi afegeix el *Torcimany* d'Aversó (c. 1390), amb explicació per distingir-lo del passat del verb *pinçar*: «*pinçà* per l'alcelh [o sigui *aucell*] qui així ha nom / *pinçà* per pinçar» (§ 7.50, 51); no recollit pels lèxics fins al Lacav. («*pinsà*: aucell, fringilla, fringella, spixca»). Escoltat i sovint invocat per Verdager: «--- Lo floviol espignador refila / --- / los passarells ne tenen gelosia / --- / la tórtora hi barreja son plor anyoradís, / piteja lo *pinsà*, canta l'alosa / y, eco del cel, lo rossinyol hi glosa / angèliques passades que ha après al paradís», *Canigó* 1, 15d; «--- arpes del bosc, *pinsans* y cadernerres, / cantau, cantau. / Jo dic plorant, per boscos y riberes ---», *L'Emigrant*.

Nombroses variants locals, si bé no s'aparten greument de l'aire general del mot, alguna d'elles explicable per induccions fonètiques, però d'altres deuen ser degudes a variants en la imitació del so: *pilsán* a Benasc («canten prou bé els *pilsans*», Ballarín, *Dicc.*), *pilzàns* a Boí (1972): dissim., com en NL ribag. *Pilzà* PENITIANU.

La variant com aquella, amb sibilant sonora té bastant d'extensió: *pinzàns* a Estaon i Esterri de Cardós (*pinsà* només al capdamunt, Tavascan, 1934); i a molts llocs del P. Val. de la part que conserva les sonores: *pinzá* a Teulada (J.G.M., 1935), i a mi mateix em dugueren a beure a la *Fonteta del pinzá* a Xaló (1963); i en el Maestrat: «Los *pinzans*, les cadernerres, / les busqueretes llaugeres / ---», GaGirona (*Seidia*, 191); tampoc allà no és general la sonora, car a Alcoi diuen *pinzá* (amb *r*, J. G. M.), i potser és hipocorístic en -o, d'un malnom fundat en la comparació amb l'ocell, el nom de la *Venta 'l Pinsàno* cap a Penàguila, no gaire al Sud d'Alcoi (1963).

En altres terres i en llocs diferents és la terminació la que varia (potser al mateix temps que passant a una espècie zoològica distinta): *pilsara* a Palafrugell «ocell semblant al *pinsà*» i a La Bisbal i St. Feliu *pinsara* «cert ocell de pas» (*AlcM*); quant a «*pinsanc*: *pinsà*» Palafrugell no hi ha cap canvi en el fons, car vol dir *pinsán*, essent allà la zona gironesa on es mantingué la -N' en forma de -ŋ fins a segles recents (*LleuresC*, 303). «*Pinsà*: Fringilla caelebs L.; *Pinsà mec* o de *montanya*: Fringilla montifringilla», Serradell (*Sota Terra del Club Munt. Tssa.* 1, 129); «*pinsà*: aucell, pinçon royal», men. FebrCard.

Aqueixa denominació es prolonga en forma bastant més enllà dels límits lingüístics: aranès *pinzá* (sonora com a Cardós), però sorda en general a les terres d'Oc: bearn. *pinsà*, prov. *pinsan*, llgd. *pinsar*, roerg. *pinsarat* (cf. *parrat*, *passerat*, 'passerell', 'pardal'). I a l'Alt Aragó: *pinðán* a Ansó i Aineto, *piñcán* a Bielsa, Torla, Panticosa, Embún i Loarre (*BDC* xxiv, 177; *RLiR* xi, 46-7; Wilmes, *V. d. Vio*; Badia, *H. d. V. de*

Bielsa). En les altres llengües romàniques veïnes, canvia la terminació tot restant l'arrel mateixa: cast. *pinzón* (*pinchón* arag. oscense, i ja 1607), francès *pinson* [S. XII, Sainéan], it. *pincione*.

Però encara segueixen formes semblants fora de la Romània, car les germàniques en *f* pressuposen una base pre-germànica *PINKJ(AN): al. *fink*, a.-al. ant. *finco*, neerl. *vink*, angl. *finch*, ags. *finc*; en les cèltiques ky. *pinc*, bretó *pint* (cf. Thurneysen, *Keltoron.*, 73-4); eslovè *pinka* i altres formes eslaves (la de Veglia *pinkuz* 'pardal' sembla ser un *PINCŪCEU del substrat romànic: Skok, *ZRPb.* LIV, 209); hongarès *pinc*: per a aqueixes denominacions, veg. Schuchardt, *ZRPb.* xv, 113.

Fóra en va cercar un punt de partida únic a totes aquestes formes, car si el mot germànic hagués passat al romànic tindria *f*-, no pas *p*-, i una raó anàloga se'n oposa a donar les formes germàniques com a rebudes del romànic; les cèltiques no poden ser molt antigues, perquè haurien perdut la *p*-.

D'altra banda, hi ha encara formes d'un tipus poc o molt diferent, com Vendée *pinguie*; l'escand. *spink* (> angl. *spink*), gr. *σπιγγος*, it. dial. *spincione*. D'altres, amb una altra consonant inicial: llgd. *quinsart*, fprov. *quinson*, piem. (s)k(w)insun. Ben lluny d'allà degué haver-n'hi una altra en índic arcaic **uīṅkas*, car així ens ho explica una autoritat com M. Mayrhofer: el mot havia desaparegut en sànscrit però n'hi havia un compost *kalaviṅkaḥ* 'pardal', format amb una arrel onomatopeica *kal-* i *kar-* molt descabdellada en aquella llengua (entre altres el reduplicat *kalakalah* 'remor', 'cridòria confusa', *karāyikā* 'mena de grua', *Altindisches Etym. Wb.* 1, 167). I encara hauríem de parlar d'altres ja força diferents, però també clarament onomatopeïques: alt-bretó *pinpin*, norm. *quinquin*, port. *tentilha* i *tentilhã*.

És clar que tot això, inlcuent-hi la denominació catalana, ha de ser de creació imitativa, per bé que la data de l'onomatopeia *PINCIANUS/*PINCIONE es pugui remuntar fins al llatí vulgar, amb varietats locals: així ho veïeren ja Kluge, M-Lübke, Sainéan (*Sources Indig.* II, 45) etc. En efecte el cant del *pinsà* és característic; per més que com sempre amb els ocells, hi càpiguen interpretacions diverses per part de l'orella humana. V-ne un munt que en dóna el *DAG.* (s. v. *pinsà*) recollides entre els comarcans vigatans de Mn. Cinto (*paynaps*, *re-te-pikada* etc.), i d'altres en Sainéan. El *pitejar* que hem subratllat en Verdager, s'acosta al bretó *pint*, i en definitiva no s'allunya gaire de la síl·laba PINK- que en síntesi hem pres com a base al començament. Però ell mateix hi fa la reserva que, en lloc del *pitejar* dels vigatans, els empordanesos diuen *pitulejar* (*O. C. Pop.* xxv, 38).

DERIV.: *Pinsanada* (*DAG.*).

Pinsanada, V. *pinsà* *Pinsar*, V. *pinçar* (PESSIGAR) *Or pinset* (Micer Joan), potser catalanització d'un fr. *or pincé* aplicat a alguna substància vegetal comparable a palletes daurades solament prehensibles amb pines? *Pinso*, V. *pienso* (PES) *Pint*, V. *pin-*